

KUR'ÂN'IN HARFÎ VE TEFSİRÎ TERCÜMESİ -Bakara 183-187 Âyetleri Örneğinde Bir Mukayese-

Muhammed Şerif KAHRAMAN*

Özet

Henüz Hz. Peygamber döneminde dahi Kur'an'ı anlama sorunu ile karşılaşıldığı vakidir. Bu husus, ashâbın Arapçayı bilmemesinin değil, ilâhî hitabın Hz. Peygamber tarafından tebyîn edilmesi gerektiğinin zorunlu bir sonucu'du. Hz. Peygamber, sahâbenin anlamada güçlük çektiği yerleri, yine Kur'an'ın kendisiyle veya kendi sözleriyle açıklamış, tefsir etmiş, bir nevi onlara tercüme yapmıştır. Arap olmayanların İslâm dinine girmeleriyle birlikte, ilâhî hitabın Arapça bilmeyenler tarafından anlaşılabilmesi sorunu tezahür etmiştir. Bu problem, ya acemin Arapça öğrenmesi veya Kur'an'ın acem diline çevrilmesi yoluyla aşılmaya çalışılmıştır. Motamot bir Kur'an çevirisi, lafzî kaygıların güdüldüğü bir Kur'an tercümesi Kur'an'ın ruhunu yansıtamayacağı gibi, yüzeysel okumadan kaynaklanan türlü problemlere sebep olacaktır. O halde, Arapça bilmeyenler için çevrilmesi gerekenin Kur'an'ın mefhumu olduğu söylenebilir. Bu da lafzî çeviriyle değil, tefsirî tercümeyle mümkün görünmektedir.

Anahtar Kelimeler

Tercüme, Lafzî Çeviri, Tefsirî Tercüme, Meâl

* Arş. Gör. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Literal and Interpretative Translation of the Qur'an
-A Comparison In The Example of 183rd - 187th Verses of Baqarah-

Abstract

It's not certain whether there were any problems regarding understanding the Qur'an during the period of Prophet Mohammed. This question was not due to Muslims not knowing Arabic, but was an obligatory result of the requirement of interpretation of the holy book by the Prophet Mohammed. The Prophet has explained his holiness the parts of Qur'an where the Muslims had difficulty in understanding with the Qur'an itself or his own words, interpreted and translated it in a way. With the non-Arabs accepting Islam as their religion, the problem of understanding the holy book by the believers who didn't speak Arabic has occurred. And they have tried to overcome this problem by non-Arabs learning Arabic or translating the Qur'an into non-Arabic languages. While a literal translation of the Qur'an with the concern of not conveying the words into another language properly both wouldn't reflect the spirit of Qur'an and result in various problems due to reading it superficially. In that sense, it's possible to suggest that the one that should be translated for the ones who don't speak Arabic is the concept of Qur'an instead. And it seems that this wouldn't be possible through a literal translation, but through an interpretation.

Keywords

Translation, Literal Translation, Translation of the Meaning, Annotated Interpretation

GİRİŞ

İslâm'ın ilk dönemlerinde örneklerine yok denecek kadar az rastlanan Kur'ân çevirileri, günümüzde olabildiğince çoğalmış, sadece Türkçede sayısı yüzleri bulan bir meâl furyası zuhur etmiştir. Başlangıçta Kur'ân'ın mefhumunu Arapça bilmeyenlere aktarma endişesiyle ortaya çıkan bu hareket günümüzde yazarın Kur'ân'dan anladığını yazma çabasına dönüşmüştür.

Meâl yazmada standart kriterlerin olmayışı da piyasaya bir serbestlik ve canlılık kazandırmıştır. Kimileri ilâhî kelama müdahale etmeme iddiasıyla harfî tercüme yoluna başvurmuş, kimisi de tefsiri tercüme adına orijinal metne aşırı müdahalede bulunmuştur. Ancak harfî tercüme iddiasında olan

çevirilerde tefsirî tercümeyle, tefsirî tercümelerde harfî tercümeyle rastlamak da mümkündür.

Meâller konusu güncelliğini yitirmeyen bir husus olarak önümüzde durmaktadır. Yapıcı eleştirilerin azlığı ve sıhhatli alternatiflerin olmayışı nedeniyle meâl dünyası kendine çekidüzen verememekte, belirli bir disipline sahip olunamadığı için meâller arası anlam çatışmalarına rastlanabilmektedir. Bu yüzden araştırma konumuz olarak, Kur'ân'ın harfî tercümesinin yapılamayacağı konusunu ele alarak Kur'ân'ın tefsirî tercüme ile çevrilmemesi gerektiği ve mevcut tefsirî tercümelerin de hatadan beri olamayacağı tezini işledik.

Öncelikle, tercüme ve meâl kavramlarının sözlük ve terim anlamlarını inceleyerek Kur'ân ve tercüme ilişkisini ele aldık. Burada Kur'ân'ın anlaşılması için çeviriye ihtiyaç duyulduğunu, bunun da harfî değil tefsirî bir tercüme ile olması gerektiğini belirttik. Karşılaştırması yapılacak olan meâlleri zikrettikten sonra çalışma konusu olan âyetlerin meâllerini sıralayarak değerlendirmelerde bulunduk.

Çalışmamızda, harfî ve tefsirî tercüme yöntemiyle yazılmış ikişer çalışma incelenmiştir. Mukayese ve değerlendirme yapabilmek için Bakara sûresi 183-187. âyetleri tercih edilmiştir.

1. TERCÜME KAVRAMI

1.1. Kelimenin Sözlük Anlamı

Lügat âlimleri 'tercüme' kelimesinin kökeni hakkında ihtilaf etmişlerdir. Muarrab bir kelime olduğunu söyleyenler Süryanice veya Ârâmice kökenli 'turguman, dergeman' (درگمان, درغمان) kelimesinin 'tercüman' (ترجمان) kelimesine dönüşerek Arapçalaştığını, bunun da Arapçadaki diğer kelimeler gibi çekim özelliği kazandığını belirtirler.²

Kelimenin Arapça asıllı olduğunu söyleyenler ise, fiil kökünün sülâsi رجم mi rubâi ترجم mi olduğu hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

¹ Dehhudâ, Ali Ekber, *Lügatname Dehbuda*, Merkez-i Tahkikât Râyâneyi Kâimiye, İsfahan, ts., V/1919. Dijital baskı için: <http://download.ghaemiyeh.com/downloads/pdf/3000/2039-fadeh-khoda-loghat-nameh-5.pdf>

² ez-Zebîdî, Muhibbuddin Ebû Feyz es-Seyyid Muhammed Murtaza el-Huseynî el-Vâsîti el-Hanefî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994, XVI/73-74.

Rubâî olduğunu söyleyenler kelimenin *فعل* kalıbında ve tüm harflerinin aslî olduğunu belirtirler.³ Kelimenin muarrab olduğu görüşü de veznin rubai olmasını gerektirir.⁴ Kelime kökünün sülâsî olduğunu söyleyenler ise *رجم* vezninin başına te harfinin gelerek *تفعل* veznine dönüşen mezîd bir kalıp olduğunu ifade ederler.⁵

تَرْجَمَةٌ, *تَرْجَمَةٌ* kelimesi kullanım olarak *تَرْجَمَةٌ* fiilinin masdarı olan *التَّرْجَمَةُ* kelimesi kullanımı olarak yaygın olarak kullanılanı tercüme ve tercümedir.⁶ Tercüme kelimesinin sarf çekimi - *تَرْجَمَةٌ* - *يُتَرْجَمُ* - *تَرْجَمًا* şeklindedir. İlk dönem sözlüklerde tercüme işini yapan kişi *ترجمان* olarak ifade edilmiştir. Bu kelime de *تَرْجَمَان*, *تَرْجَمَان*, *تَرْجَمَان* şekillerinde kullanılmıştır.⁷ *ترجمة* kelimesinin çoğulu *ترجمان*; *تراجم* kelimesininki de *تراجم* ve *ترجمة* olarak geçer.⁸

Sözlükte; bir sözü söylediği dilde veya başka bir dilde açıklamak, bir sözü bir kimseye ulaştırmak, bir sözün anlamını diğer bir dilde dengi bir sözle aynen ifade etmek anlamlarına gelen⁹ tercüme, Türkçede, bir dilden başka bir dile çevirme ve çeviri anlamında kullanılmaktadır.¹⁰ Tercüme, maksadın açık ve net bir şekilde anlaşılmasını temin etmek için bir sözü kendi dilinden başka bir dile çevirip açıklamaktır.¹¹

Tercüme kelimesinin başlıca anlamları şunlardır:

1. Sözü söylendiği dilde açıklamak. Kur'an'ı güzel bir şekilde tefsir et-

³ el-Feyruzâbâdî, Mecdüddin Muhammed b. Ya'kub, *el-Kâmûsul-Muhit*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1994, s. 1399; ez-Zebîdî, XVI/73-74.

⁴ ez-Zebîdî, XVI/74.

⁵ el-Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammad el-Farabî, *Tâcu'l-Luga ve Sabâhu'l-Arabiyye el-Müsemma es-Sıbâh*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1999, IV/1566; İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükrim el-Efrîkî el-Mısırî, *Lisânu'l-Arab*, Müessesetü'l-A'lemî li'l-Matbûât, Beyrut 2005, II/1470.

⁶ Türkçede yaygın kullanım 'tercüme' şeklinde olduğu için yazımızda bunu esas aldık.

⁷ el-Cevherî, IV/1566; ez-Zebîdî, XVI/73; el-Feyruzâbâdî, s. 1399; el-Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Mukrî, *el-Misbâhu'l-Munîr*, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2008, s. 51; İbn Manzûr, II/1470; Mütercim Âsım Efendi, *el-Okyânûsü'l-Basit fi Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhit*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2014, s. 4878.

⁸ İbrahim Mustafa, vd., *el-Mu'cemül-Vasît*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1996, s. 83.

⁹ Karagöz, İsmail, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, s. 651.

¹⁰ Komisyon, *Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara 2005, s. 1958.

¹¹ ez-Zehabî, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l-Mufessirîn*, Mektebetü Mus'ab b. Umeyr el-İslâmiyye, y.y., 2004, I/23.

mesinden dolayı İbn Abbas, İbn Mes'ûd tarafından 'tercümânü'l-Kur'ân' olarak övülmüştür.¹²

2. Sözü ulaşmadığı kişiye iletilmesi. Kulaklarının ağırlaşmasından dolayı, söylenenleri ancak birinin yardımıyla duyabildiğini ifade etmek amacıyla şair şöyle demiştir:¹³

“إِنَّ الثَّمَانِينَ - وَبُلِّغْتَهَا - قَدْ أَحْوَجَتْ سَمْعِي إِلَى تَرْجُمَانٍ”

“Bu seksenli yaşlar -Sen de göresin!- kulaklarımı bir tercümana mecbur eyledi.”

Yine Ebu Cemre'nin “İnsanlarla İbn Abbas arasında tercümanlık yapıyordum.”¹⁴ ifadesi onun İbn Abbas ile ziyaretçiler arasında sözcülük vazifesini üstlendiğini göstermektedir. “Sizden her bir kimseyle kıyâmet günü Rabbi mutlaka konuşacaktır ve arada tercüman da bulunmayacaktır.”¹⁵ hadis-i şerifinde de kıyâmet günü kul ile Rabbi arasında tercümansız, aracasız ve doğrudan bir iletişim olacağı bildirilmiştir.

3. Sözü bir dilden başka bir dile nakletmek. Bizans kralı Herakleios'un Hz. Peygamber'le ilgili bilgi edinmek için yanına çağırtdığı Ebu Süfyan'la tercüman aracılığıyla konuşması¹⁶ bu anlamdadır.

4. Bir sözü başka bir lisanla açıklamak. Bu bağlamda, kelamı başka bir dilde açıklayan kişiye tercüman denmiştir.¹⁷

Ayrıca ترجمة بالتركية tamlaması kitap giriş ve önsözleri için, ifadeyi Türkçeye çevrilen eser anlamında kullanılır.¹⁸ Terceme kelimesi özel olarak hadis ilminde bölüm ve bâb başlıkları; tarih ilminde şahıs biyografileri için kullanılır.¹⁹

Tercüme kelimesinin sülâsi asıllı olduğu görüşüne göre kökü r-c-m'dir. رجم taşlamak, lanetlemek, hakaret etmek anlamlarına gelir. Kur'ân'da geçen r-c-m türevi kelimeler öldürmek anlamındadır. Ancak “لَئِنْ لَمْ تَنْتَه لَأَرْجُمَنَّكَ”²⁰ ve

¹² İbn Harb, Ebû Hayseme Züheyr en-Nesâî, *Kitâbu'l-İlm*, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut 1983, s. 15.

¹³ el-Kâli, Ebû Ali İsmail b. Kasım el-Bağdadî, *Kitâbu'l-Emâlî*, el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, y.y., 1975, s. 76.

¹⁴ Buhari, İlim, 25; Müslim, İman, 24.

¹⁵ Buhari, Tevhid, 33; Müslim, Zekat, 67.

¹⁶ Buhari, Bed'ul-Vahy, 1.

¹⁷ İbn Manzûr, II/1470.

¹⁸ Ma'lûf, Luis, *el-Müncid*, el-Mektebetü'l-Kâtolikiyye, Beyrut, ts., s.60.

¹⁹ Aydınli, Abdullah, *Hadis Istıbları Sözlüğü*, Hadisevi Yayınları, İstanbul 2006, s. 320.

²⁰ Meryem 19/46: “Eğer ilahları kötölemekten vazgeçmezsen seni taşaya tutarım.”

“لَنْزُجْمَنَّكُمْ”²¹ âyetlerinde geçen *recm* ifadesinin ‘sövmek, ağzını bozmak, fena yapmak’ anlamlarında olabileceği söylenmiştir. رَجَمَ بِالْحَجَارِ²² taşlamak, رَجَمَ بِالْغَيْبِ tahmin yürütmek, gelecekte haber vermek²³ anlamlarına gelmektedir. ترجم kelimesinin kökünün رجم olduğu görüşünü dikkate alırsak tercüme; konuşanın sözü ağzından bırakması, çevirenin sözle haber vermesi anlamındadır.²⁴

Genel olarak tercüme kelimesi tefsir etmek, açıklamak,²⁵ kelamı tebyin ve tavih etmek,²⁶ ifadeyi açıklamak,²⁷ işitmeyene sözü ulaştırmak, sözü zikredildiği dille açıklamak,²⁸ sözü başka bir dilde açıklamak,²⁹ sözü bir dilden diğer bir dile çevirmek³⁰ anlamlarında kullanılmıştır. Bu bağlamda sözü tercüme edip onu başka bir dille açıklayan, *bir dili başka bir dille beyan ve tefsir eden kişiye*³¹ tercüman denir. Yazılı eser tercüme eden için daha çok ‘mütercim’ ifadesi kullanılır.³²

1.2. Kelimenin Terim Anlamı

Türkçede çeviri olarak da ifade edebildiğimiz tercüme kelimesi kavram olarak, bir lafzı eşdeğer bir lafızla değiştirmek;³³ bir kelamın manasını diğer bir dilde dengi bir ifade ile aynen ifade etmektir.³⁴ Diğer bir deyişle bir sözü mana ve maksadını göz ardı etmeden başka bir dille ifade etmektir.³⁵

²¹ Yâsîn 36/18: “Mutlaka sizi taşıyarak öldürürüz (recmederiz).”

²² el-Ferâhîdî, Halil b. Ahmed, *Kitabu'l-Ayn*, thk: Abdulhamid Hindâvî, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2003, II/104; İbn Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ, *Mücemu Mekâyisi'l-Luga*, Dâru'l-Cil, Beyrut, ts, s. 494; el-Kefevî, Ebu'l-Bekâ Eyyüb b. Musa el-Huseynî, *el-Külliyat Mücemun fi'l-Mustalahât ve'l-Furûki'l-Lugaviyye*, Müessesetü'r-Risâle Nâşirün, Beyrut 1998, s. 465.

²³ Bkz: Kehf 16/22.

²⁴ ez-Zebîdî, XVI/73-74.

²⁵ el-Feyruzâbâdî, s. 1399.

²⁶ İbrahim Mustafa, s. 83.

²⁷ Mes'ûd, Cubrân, *er-Râid*, Dâru'l-İlmi'l-Melâyin, Beyrut 1992, s. 206.

²⁸ el-Bugâ, Mustafa Dîb, Mistu, Muhyiddin Dîb, *el-Vâdih fi Ulûmi'l-Kur'an*, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, Dimeşk 1998, s. 258.

²⁹ el-Cevherî, IV/1566; İbn Manzûr, II/1470.

³⁰ ez-Zebîdî, XVI/73.

³¹ Mütercim Âsım, V/4878.

³² Durmuş, Zülfikar, *Kur'an'ın Türkçe Tercümeleleri*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007, s. 42.

³³ el-Kefevî, s. 313.

³⁴ Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Matbaai Ebüzziya, İstanbul 1935, I/9.

³⁵ el-Bugâ, 258.

Elmalılı tefsirinin mukaddimesinde “terceme aslın ma’nasına tamamen mutabık olmak için sarahatte delâlette, icmalde tafsilde, umumda hususta, ıtlakta takyidde, kuvvette isabette, hüsni edada, üslûbı beyanda hasılı ilimde, san’atta asıldaki ifadeye müsavi olmak ıktıza eder.” der.³⁶ Bunu şu şekilde açıklamak mümkündür:

Bir tercümenin, asıl lafzın manasına tamamen mutabık ve tam bir tercüme olabilmesi için; sarahatte (açıkça ifade edilen yerleri aynı açıklıkta ifade etmesinde), delalette (açıkça beyan edilmediği halde lafzen delalet edilen manaları aynı incelikle göstermesinde) muvafık olmak zorundadır.

Aynı şekilde icmalde (bir gayeye binaen tafsil edilmeden hülâsa olarak beyan edilen yerleri, aynı kısalıkla ifade etmesinde), tafsilde (genişçe açıklanan yerleri aynı genişlikle beyanında), umumda (bir hükmü, umumu ilgilendiren bir şekilde beyanda), hususta (bazı hükümleri ise hususi tutmada) da ifadeler denk olmalıdır.

Yine ıtlakta (kimi hükümlerin başka manalara da hamlinin mümkün olabilmesi için sınırlarını çizmeyerek belirsiz bırakmasında), takyidde (bazı hükümleri ise, yanlış anlaşılmaya mahal vermeyecek şekilde, hududunu kesin olarak belirlemesinde, kuvvette (kelamın belli manaları tek bir kalıp ile değil, aynı manaya gelen fakat farklı incelikler taşıyan birçok kelimelerle vurgulanmasında), isabette (metinde kimleri ve hangi manaları muhatap aldığının aşikâre bilinmesinde) de dengi bir tabirle ifade edilmelidir.

Yine hüsni edada (maksadı ifade eden kelimeler tek başına bile kaldığında, o manayı aynı güzellikle ifade etmesinde), üslubu beyanda (kendine has olan aynı üslupla anlatmasında), hâsılı ilimde, (kullanılan edebî sanatlarda asıldaki ifadeye denk olması lüzumu vardır.³⁷

İstılâhî anlamda tercüme, ilâhî kelamın manasını, bütün anlam ve gayelerine bağlı kalmak şartıyla, Arapçadan başka bir dildeki kelimelerle ifade etmektir.³⁸

³⁶ Elmalılı, I/9.

³⁷ Heyet, *Kur’an-ı Kerim ve Osmanlıca Muhtasar Meâli*, Hayrat Neşriyat, Isparta 2012, s. 21-22.

³⁸ ez-Zürkânî, Muhammed Abdulazim, *Menâbilu’l-İrfân fi Ulûmi’l-Kur’an*, Daru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 2010, s. 329.

1.3. Tercüme Çeşitleri

Genel anlamda tercüme, harfî ve tefsirî tercüme olarak ikiye ayrılır.³⁹ Bunları kısaca açıklayıp birer örnek verelim.

1.3.1. Harfî Tercüme

Harfî tercüme, asıl dildeki her kelimenin tercüme edilen dilde dengi olan kelimeye çevrildiği, nazım ve tertip uyumunun aksine anlam bütünlüğünün gözetilmediği tercüme çeşididir.⁴⁰ Lafzî, müsâvî, mislî, literal, motamot, kelimesi kelimesine çeviri olarak da isimlendirilir.⁴¹

Harfî tercüme, asıl dildeki metnin her kelimesinin tek tek ele alınıp, diğer dilde onların yerine geçebilecek lafızların her yönden gözden geçirilerek yerine konulması şeklinde yapılır. Bu tarz bir tercüme her ne kadar bilimsel eserlerde pratik gibi görünse de edebî eserlerde kullanımı son derece güç, Kur'ân-ı Kerim'de ise imkansızdır.⁴²

Örneğin, ⁴³ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا“ âyet-i kerimesinin harfî tercüme ile karşılığı “*Ve elini boynuna bağlama ve büsbütün de onu açma, yoksa kınanmış, iç çekerek oturursun.*”⁴⁴ şeklindeki âyetin maksudından uzak bir ifade olarak ortaya çıkar.

1.3.2. Tefsirî Tercüme

Tefsirî tercüme, cümlenin delalet ettiği mananın diğer dilde de aynı şekilde ifade edilmesi olup bu tarz bir çeviride nazım ve tertibin asla uyumu gözetilmez.⁴⁵ Manevî⁴⁶ ve mefhûmî tercüme olarak da isimlendirilir.⁴⁷

Kur'ân'da çeşitli anlamlara gelen pek çok harf, edat ve kelime bulun-

³⁹ Cerrahoğlu, İsmail, Tefsir Usûlü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2013, s. 217; Aydar, Hidayet, *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*, Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul 2014, s. 58-59.

⁴⁰ el-Bugâ, 259.

⁴¹ Durmuş, s. 111.

⁴² Demirci, Muhsin, *Kur'an Taribi*, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2014, s. 190.

⁴³ el-İsrâ 17/29.

⁴⁴ Atay, Hüseyin, *Kur'an Türkçe Çeviri*, Atay ve Atay Yayınları, Ankara 2007, s. 284.

⁴⁵ el-Bugâ, 259.

⁴⁶ “Manen, mana olarak” anlamında.

⁴⁷ Aydar, s. 268.

maktadır. Yine Kur'ân'da pek çok edebî sanat vardır. Bunlarla bazen aslı manadan başka anlamlar da kastedilir. Bunları harfî tercümeyle başka bir dile nakletmek mümkün değildir. Dolayısıyla Kur'ân için tercüme söz konusu olduğunda tefsîrî tercüme tarzı daha uygundur.⁴⁸

Örneğin İsrâ sûresi 29. âyeti cimrilik ve savurganlıktan sakındırmayı amaçladığı için tefsiri tercümesi; "*Ne öyle ellerini boynuna kelepçeyle bağlamış gibi cimri ol, ne de keseyi sonuna kadar açan bir savurgan; yoksa ya cimriliğinden dolayı kınanmış bir balde, ya da savurganlığından dolayı pişmanlık ve üzüntü içerisinde oturup kalırsın.*"⁴⁹ şeklinde olabilir.

2. MEÂL KAVRAMI

2.1. Kelimenin Lügat Anlamı

Meâl kelimesi **أَوْلَ** fiilinin mimli masdar, ism-i zaman ve ism-i mekân kalıbıdır. **أَوْلَ**, sözlükte geri dönmek (rücû) anlamında olduğu gibi **أَلَّ** cümlesinde eksilmek anlamına gelmektedir.⁵⁰ **مَالَ** kelimesi de eksiltmek, sonuç, çıkarım, hülasa, zübde, netice anlamlarında olmakla beraber bir şeyin dönüp varacağı yer anlamında da kullanılır.⁵¹ Kur'ân'ın Türkçeye yapılan çevirilerinde kullanılan meâl kelimesi Türkçe sözlüklerde anlam ve mefhum olarak tanımlanmakta, Kur'an çevirisi anlamında Arapça sözlüklerde yer almamaktadır.⁵² Türkçede bir söz veya ifadenin birebir aynısı değil de, yaklaşık olarak ne ifade ettiği anlatılmaya çalışılırken, mefhum ciheyle, lafzen ve harfiyen olmayarak, mana ve mefhum itibariyle anlamında "meâlen" kelimesi kullanılır.⁵³ Te'vil de aynı kökten Kur'ân-ı Kerim'de geçen bir kelimedir.

2.2. Kelimenin İstilah Anlamı

Meâl; Kur'ân âyetlerini her yönü ile aynen çevirme iddiası olmaksızın, başka bir dile aktarmak, yapılan çevirinin eksik olabileceği, verilen anlamın

⁴⁸ Demirci, s. 191.

⁴⁹ Kısa, Mahmut, *Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*, Armağan Kitaplar, Konya 2013, s. 271.

⁵⁰ İbn Manzûr, I/187-188.

⁵¹ Elmalılı, I/30; Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Fecr Yayınevi, Ankara 2005, s. 30.

⁵² Durmuş, s. 42-43.

⁵³ Durmuş, s. 52; Çıbıklı, Süleyman Recep, *Söz Sanatları Açısından Meâl Problemleri*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 2014, s. 14.

âyetin yaklaşık manası olduğu anlamındadır.⁵⁴ Bir sözün manasının her yönüyle aynen değil de biraz noksanı ile ifade edilmesidir.⁵⁵ Bir sözün manasını her tarzda aynı şekilde değil de, biraz noksanıyla kendisinden elde edilen manaya göre söylemeye ‘meâl’ denmiştir.⁵⁶

Bazı metinler vardır ki, ifadelerindeki incelik, nükte ve vurguların asıl dildeki zenginliğiyle tercüme edilmesi pek mümkün değildir. O metin o haliyle, sanki o dile has gibidir. Böyle metinlerin diğer dillere çevrilmesi, artık birebir kelimelerle değil, daha farklı ifadelerle, tahlil edilerek ancak yapılabilir ki, buna artık tercüme değil, meâl denilir.⁵⁷

Allah kelamı olan Kur’ân’ın harfî tercümesi mümkün olamaz. Kur’ân’ı Arapça gibi mükemmel bir dilden Türkçenin bugünkü şekline çevirmek pek güçtür.⁵⁸ Kur’ân’ı Arapça’dan başka bir dile hakkıyla tercüme etmenin mümkün olmadığı inancının bir göstergesi olarak⁵⁹ meâl kelimesini ilk defa Elmalılı kullanmıştır. Bu yüzden, Kur’ân çevirilerinde “tercüme” değil de, mana demek olan “meâl” kelimesini kullanmak bir gelenek haline gelmiştir.⁶⁰

Ancak şu da unutulmamalıdır ki, bir meâl ne kadar mükemmel olursa olsun Kur’ân değildir. İşte bu sebeple Kur’ân’ı doğrudan meâllerden anlamak gerektiği yolundaki iddialar gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü meâller Kur’ân’dan mütercimın anlayabildiği kadar bazı şeyleri aktarsa da Kur’ân’ın mesajını hakkıyla ortaya koyamaz.⁶¹ “Kur’ân okumak” ile “meâl okumak” arasındaki fark, “Kur’ân” ile “meâl” arasındaki farktan kaynaklanır. Meâl okuyan kişi, aslında Kur’ân’ı değil, meâl yazarının Kur’ân’dan anlayıp aktardığı şeyi okumuş olur.⁶²

Kur’ân-ı Kerim, apaçık ve anlaşılır bir kitaptır. Bu ondaki her şey, her seviyedeki insanın hemen anlayacağı şekildedir, açıklamaya gerek yoktur, an-

⁵⁴ Karagöz, s. 413.

⁵⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, s. 30.

⁵⁶ Elmalılı, I/30.

⁵⁷ Heyet, *Kur’an-ı Kerim ve Osmanlıca Muhtasar Meâli*, s. I.

⁵⁸ Atasoy, İhsan, vd., *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meâli*, Nesil Yayınları, İstanbul 2015, s. 13.

⁵⁹ Öztürk, Mustafa, *Cumhuriyet Türkiyesi’nde Meal ve Tefsirin Serencamı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012, s. 71.

⁶⁰ Atasoy, s. 13.

⁶¹ Altuntaş, s. 9.

⁶² Sifil, Ebubekir, *Meal Sabiden Yeterli mi?*, Milli Gazete, 14 Şubat 2011.

lamında değildir.⁶³ Onun âyetlerinden birçok manalar zuhur eder. Mütercim ondan bir mana anlar ve onu aktarır; fakat başka manalar da âyetlerde kendini göstermeye devam eder. Meâller âyetlerden bir veya iki mana aktarsa da, âyetlerden anlaşılabilir birçok mana kalabilmektedir. Bu nedenle okuyucu, Kur'ân'ı meâllerle ölçmeye kalkmamalıdır. Kur'ân bu meâllerden ibaret değildir.⁶⁴

Kur'ân, insanlar okuyup anlasın da yaratılış nedenlerini, yeryüzünde görevlerinin ne olduğunu, neleri yapıp neleri yapmamaları gerektiğini bilsinler diye indirilmiştir. Tüm insanlara seslenen Kur'ân'ın anlaşılmasına mani olan bir husus var: Dil farkı! Bu sebeple Kur'ân'ı başka dillere tercüme etmek gerekmektedir. Konuyu bilenlerin ortak fikri şudur: Kur'ân tercüme edilemez. Tercüme 'bir sözün başka bir dilde dengi bir ifadeyle yeneden söze dökülmesi' demektir. Kur'ân'ın lafzı gibi manası da ilâhî olduğu için 'dengi bir ifade' ortaya koymak insan gücünü aşmaktadır. Yapılacak çalışma ancak "sözün kısaca anlamı" diye tarif edilen bir 'meâl' olabilir. Meâl ise, Kur'ân bahçesinin resmidir. Bir resim, bahçedeki çiçeklerin kokusunu, meyvelerin tadını, kuşların cıvıltısını ne kadar yansıtabilirse meâl de Kur'ân'ın güzelliklerini ancak o kadar yansıtabilir. Bir meâl ne kadar başarıyla hazırlanmış olursa olsun asla Kur'ân olamaz. Kur'ân'ın meâliyetleri meâlinde aranmaz.⁶⁵

3. KUR'ÂN VE TERCÜME

3.1. Kur'ân'ın Anlaşılması İçin Çeviriye Duyulan İhtiyaç

Yüce Allah insanlar için din olarak İslâm'ı seçmiş,⁶⁶ bu dinin tebliği için de Hz. Muhammed (s.a.v.)'i göndermiş, ona vahyettiği Kur'ân'ı da Arapça dilinde inzal eylemiştir.⁶⁷

Yüce Allah, âlemlere rahmet olarak gönderdiği⁶⁸ Hz. Muhammed

⁶³ Yıldırım, *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, Feza Gazetecilik, İstanbul 1998, s. 9.

⁶⁴ Altuntaş, s. 8-9.

⁶⁵ Sevinçgül, Ömer, *Gençler İçin Kur'an Meâli*, Carpe Diem Kitap, İstanbul 2013, s. 8.

⁶⁶ el-Mâide 5/3.

⁶⁷ eş-Şûrâ 42/7. Ayrıca bkz. Yusuf 12/2, er-Ra'd 13/37, Taha 20/113, eş-Şuarâ 26/193-195, ez-Zümer 39/28, Fussilet 41/3, ez-Zuhruf 43/3, el-Ahkâf 46/12.

⁶⁸ el-Enbiyâ 21/107.

(s.a.v.)'in görevinin hidayet kaynağı⁶⁹ olan Kur'ân-ı Kerîm'i insanlara ulaştırmaktan ibaret olmadığını, aynı zamanda onu insanlara açıklaması gerektiğini beyan sadedinde meâlen şöyle buyurmaktadır:

“...*Sana da bu zikri (Kur'ân'ı) indirdik ki kendileri için insanlara indirilen şeyi bildirip açıklayasın. Olur ki iyice düşünürler.*”⁷⁰

“Hz. Peygamber (s.a.v.) yükümlü olduğu kadarı ile Kur'ân'ı beyan etme işini yerine getirmiştir. İtikat, ibadet ve amelî hükümlere dair mücmel âyetleri teferruatına varıncaya kadar açıklamış, maksadı sözleri ve fiilleriyle beyan etmiştir.”⁷¹ Hz. Muhammed (s.a.v.) yalnızca kavmine değil, kıyamete kadar tüm insanlığa gönderilmiştir.⁷²

Hz. Peygamber'in şu buyruğu, Kur'ân'la tanışmamış olanlara onun tebliği kadar Arapça bilmeyenler için de murad-ı ilâhînin tercüme edilmesi gerektiğine işaret eder:

“*Benden bir âyet bile olsa insanlara ulaştırınız.*”⁷³

“*Vaktiyle Allah, kendilerine kitap verilenlerden: “Onun hükümlerini mutlaka insanlara açıklayacaksınız ve onu gizlemeyeceksiniz.” diye söz almıştı.*”⁷⁴ meâlindeki âyet de Kur'ân'ın, onu anlamayanlar ve Arapça bilmeyenler için kendi dillerinde mümkün olduğu kadar açıklanmasının ihtiyacı olduğunu bildirir.⁷⁵ Kur'ân'ın bütün hüküm ve beyanlarını güzelce anlayabilmek tüm Müslümanlar için mümkün değildir. Araplar dahi Kur'ân'ın dili Arapçaya vaktif oldukları halde her biri onun bütün ahkâmını layıkıyla anlama kapasitesine sahip değildirler. Bu nedenle İslâm âlimleri, Kur'ân-ı Kerîm'in 'yüksek meâlini' muhtelif dillere çevirmişlerdir.⁷⁶

Kur'ân'ın bütün insanlığa ulaştırılması iki şekilde mümkündür:

1. Kur'ân'ın Arapça metninin bütün insanlara ulaştırılması.

⁶⁹ el-Bakara 2/97; Yunus 10/57; İbrahim 14/1; en-Nahl 16/64, 89, 102; el-İsra 17/9; en-Neml 27/2,77; Lokmân 31/3; Fussilet 41/44; eş-Şûrâ 42/52; el-Câsiye 45/11.

⁷⁰ en-Nahl 16/44. Ayrıca bk. el-Bakara 2/213; en-Nisa 4/59; el-Mâide 5/67; en-Nahl 16/64.

⁷¹ Yıldırım, Suat, *Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kur'an'ı Tefsiri*, Diyanet İlmi Dergi Kur'an Özel Sayısı, s. 416.

⁷² es-Sebe' 34/28. Ayrıca bkz. en-Nisâ' 4/79, el-Enbiyâ' 21/107, el-Feth 48/8.

⁷³ Buhari, Enbiyâ, 51.

⁷⁴ Âl-i İmrân 3/187.

⁷⁵ Yıldırım, Suat, *Kur'an-ı Hakim ve Açıklamalı Meali*, s. 2.

⁷⁶ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, ts, I/4.

2. Kur'ân'ın Arapçadan başka dillere tercüme edilmesi ve değişik dillerde tefsirinin yazılması.⁷⁷ Kur'ân'ın "doğru yola iletme" hedefinin gerçekleşmesi için onun, Arapça bilmeyenlerce de anlaşılmasını sağlamak gerekmektedir. Bunun en pratik yolu da ya Kur'ân'ın ana konularını anlatan kitaplar yazmak ya da Kur'ân'ı öteki dillere tercüme ve tefsir etmektir.⁷⁸

Kur'ân'ın tercümesi, birtakım zorluklara sebep olsa bile, sağlayacağı faydalar göz önünde bulundurulduğunda, tercümenin zorunluluk arz ettiği görülecektir. O halde tercümeye karşı çıkmak yerine, bir yandan ehli tarafından yapılmış sağlam ve güvenilir tercümeleeri yaygınlaştırmak, diğer yandan da kötü niyetli kişilerin yaptıkları tercümelere karşı insanları uyarmak gerekir.⁷⁹

3.2. Kur'ân'ın Harfî Tercümesinin Mümkün Olmaması

Allah tarafından bütün insanlığa gönderilen kitabın tercüme edilmesi zaruridir. Onun mana ve maksadının bütün insanlığa ulaştırılmasında büyük faydalar vardır. Kur'ân tercüme edildiğinde sonuç olarak tercümenin sağlayacağı faydaların mı yoksa doğuracağı zararların mı daha fazla olacağına dikkat edilmelidir.⁸⁰

Kur'ân'ı anlamı anlamına çevirmeye kalkışan bir mütercimın karşısına her zorluktan evvel, Kur'ân'ın geniş anlamlı kelimelerinin tercümesinde karşılaşılan zorluk çıkar. Yine Kur'ân'ın deyimsel ifadelerine deyimsel olmayan karşılıklar verildiği ve onların çıkış hikâyeleri tercümeye aktarılamadığı zaman, anlam zayıflayarak kuru bir ifadeye, yalın bir söyleyişe dönüşür. Kur'ân'ın eşsiz ses örüntüsü, şiir üstü şiirsel üslubu, lafız ile mana ahenği başka bir dile aktarılamaz. Tercüme metinlerde ses, anlam, ritim, heyecan ve duygu yitimi gibi hadiselerle karşı karşıya gelinir. Asıl metinde çok güzel bir ifade biçimi, kelime kelime çevrildiğinde tuhaf bir biçime dönüşebilmektedir. Hülusa, Kur'ân hakkıyla tercüme edilemez. Her tercüme ona bir yaklaşımdır sadece.⁸¹

⁷⁷ Karaman, Hayrettin, vd., *Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006, s. X.

⁷⁸ Altuntaş, Halil, Şahin, Muzaffer, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, s. 7.

⁷⁹ Demirci, s. 196-197.

⁸⁰ Demirci, 192.

⁸¹ Gürbüz, Faruk, *Kur'an Ne Kadar Tercüme Edilebilir?*, İnkişaf Dergisi, sayı: 5, Samsun 2006, s. 54-56.

İlâhî kelama beşeri yorum katma endişesinden dolayı Türkçe meâllerin büyük bir kısmı harfî tercüme tekniği ile yazılmıştır.⁸² Bu meâllerin kısa da olsa hiçbir açıklama içermemesi (kuru meâl) Allah'ın muradını anlamayı büyük oranda güçleştirmiştir.⁸³ Kur'ân'ın harfî tercümesi iki sebepten mümkün değildir:

1. Harfî tercüme asıl metnin misli olma iddiasında bulunur. Halbuki Kur'ân, benzerinin getirilemeyeceğini bildirmiştir.⁸⁴

2. Vahye doğrudan muhatap olan sahâbiler dahi Kur'ân'ın Hz. Peygamber tarafından tebyîn edilmesine ihtiyaç duymuşlardır. Sahabenin muradullahı (âyetlerden kastedilen anlamı) anlamak için Hz. Peygamber'in açıklamasına ihtiyaç duyması bize Kur'ân meâllerinin de mübeyyen, açıklama-lı olması gerektiğini göstermektedir. Farz-ı muhal Kur'ân'ın harfî tercümesi yapılsa dahi bu çeviriyle yetinilmesi düşünülemez. Özlü tefsir içermeyen her çeviri ve açıklamasız her meâl yetersizdir. Kur'ân'ın harfî tercümesinin yapılamayacağına dair icmâ bulunmaktadır.⁸⁵

3.3. Kur'ân'ın Tefsirî Tercümeyle Çevrilmesinin Gerekliği

Tercüme ederken seçilen kelimeler, mütercimın yaşamı, bölgesi, kültürü, mensubu olduğu siyasal veya sosyal akımın anlayışının darlığı veya genişliği oranındadır.⁸⁶ Her meâl bir parça yorum içerir. Fark, yorum payının miktarındadır. Meâller arasındaki farkın sebebi de budur. Hiç yorum yazmadığını iddia eden kişi bile yorum yapmıştır. Çünkü bir kelimeye karşılık kullandığı bir kelimeyi dengine tercih etmesi, cümleyi kurma şeklindeki kişisel tutumu, özneyi başa değil de sona alması, uzun ya da kısa cümleler kullanması vb. durumlar meâlin yorum içerdiğini ortaya koyar.⁸⁷

Kur'ân âyetlerinin açıklanma ve beyanına, Kur'ân belagatinin ve i'caz sıralarının ortaya konmasına, lafzın salt zahirinden değil, bağlamda (siyak) anlaşılması gereken mananın idrakine imkân veren tercüme çeşidi tefsirî tercümedir. Bu tarz bir tercüme, sûre ve âyetlerin hedefini ve murad edilen

⁸² Öztürk, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Meal ve Tefsirin Serencamı*, s. 72.

⁸³ Feyizli, Hasan Tahsin, *Feyzül-Furkân Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meali*, Server İletişim, İstanbul 2010, s. II.

⁸⁴ el-İsrâ 17/88. Ayrıca bkz. el-Bakara 2/23-24, Yûnus 10/38, Hûd 11/13.

⁸⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s. 217.

⁸⁶ Toptaş, Mahmut, *Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali*, Anadolu Gençlik Derneği, Ankara 2011, s. 7.

⁸⁷ Sevinçgül, s. 9.

manalarını kavramayı sağlar. Şer'î olarak makbul olan, Arap olmayan halkların Kur'ân'ın hidayet yönüne, akaid ve ahkâmının açıklamasına muttali olmalarını kolaylaştıran tercüme türü budur.⁸⁸

Tefsirî tercüme, Kur'ân'ın değil manalarının veya tefsirinin tercümesidir. Yüce Allah, kitabını hidayet, doğru yolu gösterme ve saadet kaynağı olması için tüm insanlara göndermiştir. Arapça bilmeyen milletlerin Kur'ân'ın nuruyla aydınlanmaları, onun hidayet ve irşadından yararlanmaları için Kur'ân'ın manalarının tercüme edilmesine bir mani yoktur. Zaten bunlar Kur'ân'ın gaye ve hedeflerinden olup “gerçekten bu Kur'ân, (insanlara) en doğru yolu gösterir.”⁸⁹ Kur'ân'ın bu maksatla tercüme edilmesi uygun görülmüş, hatta insanlara Allah'ın davetini ulaştırmak ve Kur'ân'ın hidayet vasfıyla onları tanıştırmak için bu hareket zorunlu kabul edilmiştir. Bu tarz bir tercüme olmadan insanlar şeriatın azametini, dinin harikuladelikliğini ve Kur'ân'ın güzelliğini kavrayamazlar.⁹⁰

Kur'ân, ilahî mesajı Arapça bilmeyen insanlarla buluşturmak maksadıyla çevrileceğinden okuyucunun bu çeviriden ne anlayacağı, üzerinde durulması gereken en önemli husustur. Lafzî-literal tercüme ile bu hedefe ulaşmak pek mümkün değildir. Kur'ân'ın ne demek istediğini (mefhum) sağlıklı biçimde aktarmayı sağlayacak çeviri yöntemi tefsirî tercüme yöntemidir.⁹¹

Tefsirî tercümede dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Şöyle ki:

1. Meâller ilâhî kelamın mefhumunu Arapça bilmeyenlere aktarabilme gayesini gütmelidir.

2. Mütercim her iki dili de uzmanlık derecesinde bilmeli, ayrıca sağlam bir akideye sahip olmalıdır.⁹²

3. Tefsirin istediği şartların tümü bu tarz bir tercüme için de geçerlidir. Ancak tefsir ile tefsirî tercüme birbiriyle karıştırılmamalıdır.⁹³

⁸⁸ Hüseyin, Muhammed Bahâuddin, “Tercemetü'l-Kur'âni'l-Kerîm: Hukmuhâ ve Ârâu'l-Ulemâi Fihâ”, *el-Camiatül-İslamiyyetül-Âlemiyye Çittagong*, sayı 3, 2006, s. 134.

⁸⁹ el-İsrâ 17/9.

⁹⁰ es-Sâbüni, Muhammed Ali, *et-Tibyân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2014, s. 213-214.

⁹¹ Aydar, s. 270; Öztürk, Mustafa, *Meal Kültürümüz*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2011, s. 52.

⁹² ez-Zehabi, I/ 23-24; el-Allûş, Celaleddin b. et-Tâhir, *Abkâmu Tercemeti'l-Kur'ân*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2008, s. 37.

⁹³ ez-Zehabi, I/ 23-24.

4. Tercüme, asıl metindeki mana ve maksatların tamamını güzel bir ifadeyle verebilmelidir.⁹⁴ Anlam-yorum merkezli olan bir tercüme asıl metne fazla müdahil olmamalıdır.⁹⁵ Tercüme, çeviri kokusunu hissettirmemelidir.⁹⁶

5. Meâlin Allah kelamı olduğu izlenimine gidilmemesi için;

a. Arapça metinsiz meâl basılmamalıdır. Tercümenin harfî olmadığı anlaşılın diye önce Kur'ân metni, sonra tefsir, daha sonra tefsirî tercüme verilebilir.⁹⁷

b. Dini-akademik eserlerde, vaaz, hutbe ve sohbetlerde âyet meâli verilirken “Allah Teâlâ mealen şöyle buyurmaktadır.” ifadesi kullanılabilir. Ya da âyet-i kerîme okunup “Okuduğum âyetin Türkçe meâli şöyledir.” denilebilir.

c. Bir metinde âyet meâli zikredildiğinde, kaynak olarak sûre ismi ve âyet numarasının yanı sıra, çevirinin hangi meâle ait olduğu da belirtilmelidir.⁹⁸

6. Esasında Kur'ân'ın Türkçe meâli değil, Kur'ân meâlinin Türkçesi olmalıdır. Çünkü çeviri Kur'ân'ın değil, mefhumunun üzerinden yapılmalıdır. Yani, mütercim doğrudan Kur'ân'ı değil, âyetlerden kastedilen manaları çevirmelidir. Bu doğrultuda yapılan bir çalışma “Kur'ân tefsirinin Tercümesi” olarak isimlendirilebilir.⁹⁹

4. HARFÎ TERCÜMEDEN KAYNAKLANAN MEÂL PROBLEMLERİ

Bu bölümde, Bakara sûresi 183-187. âyetlerin farklı meâllerden çevirilerini karşılaştırarak harfî tercümeden kaynaklanan problemlere değineceğiz. Bunun için öncelikle karşılaştırmasını yapacağımız meâlleri tercih sebebiyle beraber zikredecek, sonrasında da âyet âyet sıralama yapıp çevirilerle ilgili değerlendirmelerde bulunacağız.

⁹⁴ el-Allûş, s. 37.

⁹⁵ Öztürk, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Meal ve Tefsirin Serencamı*, s. 73.

⁹⁶ Arslan, Gıyasettin, *Türkçe Kur'an Meâllerinde Kaynak Dilin Egemenliği Sorunu*, (Kur'an Meal-leri Sempozyumu), DİB Yayınları, Ankara 2010, I/476.

⁹⁷ ez-Zehabi, I/ 24; İtır, Nureddin, *Ulümü'l-Kur'âni'l-Kerim*, Matbaatü's-Sabâh, Dimeşk 1993, s. 119.

⁹⁸ Araştırmamızda, yazarı belirtilmeyen âyet meâlleri *Feyzül-Furkân Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meal'i*nden alınmıştır.

⁹⁹ Aydar, s. 291.

1. Araştırmamıza Konu Olan Meâller

Mukayese yapacağımız meâllerden ikisini harfî çevirilerden seçtik. Bunlardan birincisi, Kur'ân ve İslâm tarihi alanında otorite kabul edilen Hamidullah'ın Kur'ân tercümesinin Türkçe çevirisi,¹⁰⁰ ikincisi ise yerli harfî tercümelere Hüseyin Atay'ın Türkçe çevirisidir.¹⁰¹ Tefsirî tercüme yöntemiyle yazılmış çeviri olarak, resmî bir kurum olan Türkiye Diyanet Vakfı tarafından Hayrettin Karaman ve ekibine hazırlatılan meâlî¹⁰² dünyada en çok tanınan Türkçe meâl olması nedeniyle tercih ettik. Harfî ve tefsirî tercüme uyumlu bir şekilde mezcetmesi sebebiyle Mahmut Kısa'nın meâlîni de¹⁰³ karşılaştırmamıza dâhil ettik.

Zikrettiğimiz ilk iki çalışma harfî tercüme kaygısıyla yazılmış olup diğer iki çalışma isimlerindeki meâl kelimesinden de anlaşılacağı üzere tefsirî ve mefhûmî tercüme verebilme endişesiyle hazırlanmışlardır.

2. İlgili Âyetler Çerçevesinde Söz Konusu Meâller Arası Mukayese

Çalışmamızın özü olan bu bölümde ilgili âyetleri ve söz konusu meâlleri alt alta sıralayıp kısa değerlendirmelerde bulunacağız.

2.1. Bakara 2/183

“يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ”

Hamidullah	Ey inananlar! Sizden öncekilere yazıldığı gibi, oruç size de yazıldı, -belki takvalı olursunuz!-
Atay	Ey inananlar! Sizden öncekilere oruç yazıldığı gibi, saygılı olmanız için size de <i>sayılı günlerde</i> yazıldı.
TDV Heyet	Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz.

¹⁰⁰ Hamidullah, Muhammed, *Aziz Kur'an*, (çev. Hatip, Abdulaziz; Kanık, Mahmut), Beyan Yayınları, İstanbul 2008.

¹⁰¹ Atay, Hüseyin, *Kur'an Türkçe Çeviri*, Atay ve Atay Yayınları, Ankara 2007.

¹⁰² Karaman, *Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006.

¹⁰³ Kısa, Mahmut, *Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*, Armağan Kitaplar, Konya 2013.

Kısa	Ey inananlar! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, şeytanî dürtülere karşı direncinizi artıran bir kal-kan olarak, günahlardan, kötülüklerden korunabilmeniz için size de farz kılınmıştır.
-------------	---

Orucun farz kılındığını bildiren bu âyet-i kerîmede farziyeti bildiren ifade **كُتِبَ** kelimesi olup *farz kılındı* anlamındadır. **Hamidullah** ve **Atay**, bunu harfî tercümeyle *yazıldı* şeklinde vermişlerdir ki farziyet vurgusu aynı oranda hissedilmemektedir.

Âyet sonundaki **تَتَّقُونَ** **لَعَلَّكُمْ** ifadesi sebebiyet bildirdiği halde sadece **Atay** ve **Kısa** bu nüansı yakalamıştır. **Atay** ittika kavramını *saygılı olmak* şeklinde vererek kelimenin anlamını daraltmıştır.

Atay, bir sonraki âyetin başındaki **أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ** ifadesini bu âyetteki **كُتِبَ** kelimesine *zarf* yaparak anlam vermiştir.

2.2. Bakara 2/184

”أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ“

Hamidullah	Sayıli günler sırasında. Sizden her kim hasta, ya da yolcu olursa, o zaman, diğer günlerden sayсын. Ama onu tutmakta zorlananların bir yoksul yiyeceği kadar fidiye vermesi gerekir. Kim gönüllü olarak daha fazla verirse, bu kendisi için daha iyidir; ama oruç tutmanız, sizin için daha iyidir, keşke bilseydiniz!
Atay	...Sizden hasta olan veya yolculukta bulunan kimse, sayısınca diğer günlerde; ve tutmakta zorlananların bir yoksulu doyurmaklık fidiye vermeleri gerekir. Kim gönülden daha çok iyilik yaparsa, o, kendisi için daha iyi olur. Eğer bilerseniz, oruç tutmanız sizin için daha iyidir.

TDV Heyet	Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (İhtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakiri doyuracak fidye gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilerseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.
Kısa	Size farz kılınan bu oruç, sayılı günlerdedir. Fakat içinizden her kim hasta veya yolcu olur da orucunu tutamazsa, Ramazan'dan sonraki diğer günlerde bunu telafi etmelidir. İçinizden, -hasta veya yolcu olmadığı hâlde- oruç tutmakta zorluk çeken yaşlılar, hamileler, iyileşme umidi kalmamış hastalar ... gibi devamlı mazereti olan ve bu yüzden, ancak güçlkle oruç tutabilen kimselere gelince, onlar oruç tutmayabilirler, fakat bunun karşılığında fidye vermeli , yani tutamadıkları her gün için, -maddî imkanlarının elverdiği ölçüde- bir yoksulu doyurmalıdırlar. Fakat her kim fazladan iyilik yaparsa , sözgelimi, gerekenden fazla fidye verirse, bu, kendisi için elbette daha hayırlıdır. Bununla birlikte, tüm zorluğuna rağmen oruç tutmanız, -eğer orucun size kazandıracığı yararları biliyorsanız- sizin için fidye vermekten daha iyidir.

Hasta ve seferî olanların tut-a-madıkları gün sayısınca Ramazan'dan sonra kaza etmeleri gerekir. **Hamidullah'**ın *diğer günlerden sayısın* ve **Atay'**ın *sayısınca diğer günlerde* ifadeleri bu şekilde anlaşılmamaktadır. *Oruç kazası* kavramını sadece **TDV Heyet** kullanmıştır.

Yaşlılık ve sürekli hastalık gibi meşakkatle oruç tutulabilecek durumlar-

da oruç tutmayarak fidye verilebileceği bildirilmiştir. Fidyeye vererek oruç tutmayabilecek olanlar oruç tutmaya güç yetiremeyenler değil, güçlkle oruç tutabilenlerdir. **Hamidullah** ve **Atay**'ın *tutmakta zorlananlar* ifadeleri genel olup yaşlılık ve sürekli hastalık durumunu belirtmemektedir. **TDV Heyet** güç yetiremeyenler ifadesini kullanmıştır. Burada en doğru ifade *güçlkle tutabilenler* şeklinde **Kısa** tarafından kullanılmıştır. Ancak, **Kısa**'nın süresiz mazeret diyebileceğimiz ihtiyarlık ve amansız hastalığa ek olarak hamileliği de zikretmesi ilginçtir.

Süresiz mazeret sahibi olanların oruç tutmadıklarında vermeleri gereken fidye, gün başına bir fakiri doyuracak kadar olmalıdır. Ancak eğer isterlerse bu miktarı daha da artırabilirler. **TDV Heyet**'in *bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa* ve **Atay**'ın *kim gönülden daha çok iyilik yaparsa* ifadeleri fidyenin fazlaca verilmesiyle ilgili görünmemektedir.

Fidyeye vererek oruç tutmayabilecek olanların oruç tutmasının daha hayırlı olduğu bildirilmiştir. Fidyeye vermek yerine oruç tutmalarının daha hayırlı olacağı kişileri **TDV Heyet**'in *gücü yetmeyenler* olarak ifade etmesi tutarsızdır. Çünkü güçleri yetmeyenlerden oruç tutmaları beklenemez. Bu nedenle **Hamidullah** ve **Atay**'ın *oruç tutmakta zorlananlar*, **Kısa**'nın *güçlkle oruç tutabilenler* tercihleri isabetlidir.

2.3. Bakara 2/185

”شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ“

Hamidullah	Ramazan ayı ki, insanlara yol gösterme ve yol göstermenin, doğru ile yanlış ayırmanın delilleri olarak Kur'an, onda indirilmiştir; öyleyse, sizden her kim o ayda bulunursa, oruç tutsun! Ve her kim hasta, ya da yolcu olursa, o zaman diğer günlerden sayın; -Allah, sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bu, sayıyı tamamlamanız ve sizi doğru yola ilettiğinden, Allah'ın büyüklüğünü seslendirmeniz içindir. Umulur ki şükredersiniz!
-------------------	--

Atay	Sizden herhangi biriniz, Kur'ân'ın insanlara doğru yol gösteren, ölçüt ve doğru yolun belgeleri olarak indirildiği Ramazan ayına girerse, o ayda oruç tutsun. Hasta olan veya yolculukta bulunan kimse, sayısınca diğer günlerde. Allah size kolaylık ister, size zorluk istemez ve sayıyı tamamlamalısınız. Size doğru yolu göstermesinden dolayı Allah'ı ulu tutmalısınız. Böylece de şükredersiniz.
TDV Heyet	Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'ân'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden Ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir.
Kısa	<p>Oruç tutmanız gereken o sayılı günler, Ay takvimine göre Ramazan ayıdır ki; bu Kur'ân, insanlığa yol göstermek, hidayetin apaçık bilgilerini ve doğruyu yanlıştan ayırt etmek ve bunu insana farketirmenin ölçüsü Furkan'ı ortaya koymak üzere, ilk olarak o aydaki Kadir gecesinde indirilmiştir. Öyleyse, içinizden her kim o aya sağ salim erişirse, onu baştan sona oruçlu geçirsin. Fakat her kim hasta veya yolcu olursa, tutamadığı gün sayısınca diğer günlerde orucunu kaza etsin.</p> <p>Unutmayın ki;</p> <p>Allah sizin için kolaylık diler, zorluk çekmenizi istemez; oruç günleri olarak belirlenen sayıyı tamamlayasınız, sizi doğru yola ilettiği için kendisini en büyük bilip saygıyla yüceltesiniz ve bunca nimetleri karşılığında O'na şükredesiniz diye size her türlü kolaylığı gösterir.</p> <p><i>Ve kendisini sizlere şöyle tanıtır:</i></p>

İnsanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hakkı batıldan ayırt etmenin göstergesi olarak Kur'ân-ı Kerîm, Ramazan ayının Kadir gecesinde¹⁰⁴

¹⁰⁴ Bkz. el-Kadr 97/1.

indirilmeye başlandı. Âyet-i kerîmede geçen ilk هاديا kelimesi هاديا (hidayet kaynağı), ikincisi irşad ve beyan anlamındadır.¹⁰⁵

Furkan, hak ile batılı ayıran anlamındadır. Meâllerin dördü de bu ifadeyi *doğruyu yanlıştan ayırmak* şeklinde kullanmışlardır. الهدى kelimesi ‘doğru’ olarak çevrilirse *doğrunun ve doğruyu yanlıştan ayırmanın* gibi bir ifade ortaya çıkar. **Hamidullah**’ın *yol gösterme ve yol göstermenin* ifadesi de belirsiz bir ifadedir.

Hasta veya seferînin oruç tutmaması bir ruhsattır. Ancak **Hamidullah** ve **Atay**’ın çevirisinden bu kişilerin isteseler de tutamayacakları anlaşılmaktadır.

Allah, tutamadıkları oruçları sonradan tamamlayabileceklerinden hasta ve seferî olanlara verdiği bu ruhsatla dini kolaylaştırmayı diler. **Atay**’ın *Allah size kolaylık ister* çevirisi garip bir ifade olup *saygıyı tamamlamalısınız* cümlesiyle de ne kastedildiği tam olarak anlaşılmamaktadır.

Allah’ın bu kolaylıkları tanınması ve doğru yolu göstermesi onu yüceltmemiz ve ona şükretmemiz için bir vesiledir. 183. âyetteki gibi burada da لعل sebebiyet ifade eder.

Kısa ve *kendisini sizlere şöyle tanıtır* ifadesiyle âyeti sıradaki âyetle ilişkilendirerek diğerlerinde olmayan bir hususu (âyetler arası münâsebet) yakalamıştır.

2.4. Bakara 2/186

”وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ“

Hamidullah	Ve kullarım sana beni sorarlarsa... Oysa ben çok yakınım; bana çağırıldığında, çağıranın çağırısına cevap veririm. Öyleyse, benim çağırma uysunlar ve bana inansınlar. Belki doğru yola yönelirler.
-------------------	---

¹⁰⁵ el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi’ li Abkâmi’l-Kur’ân*, Dâru’l-Hadis, Kahire 2007, I/679.

Atay	Kullarım, Beni sana sorarlarsa, doğrusu, Ben yakınım. Ben, yakaranın yakarmasındaki çağrısına cevap veririm. Öyle ise Benim çağrıma uysunlar, Bana inansınlar; böylece doğru yolu bulurlar.
TDV Heyet	Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar.
Kısa	Ey Peygamber! Eğer kullarım sana Beni sorarlarsa , şunu hiç unutmazınlar ki, Ben insana şah damarından daha yakınım . O halde, hiçbir aracıya başvurmadan, doğrudan Bana yalvarıp Benden istesinler, çünkü Bana dua edip yalvaranın yakarışına cevap veririm , onun duasını işitir, uygun görürsem dileğini kabul ederim. Öyleyse, onlar da benim çağrıma uyup bana iman etsinler ki , böylelikle doğruluk ve olgunluğa ulaşabilirler .

Yüce Allah, dua ettiklerinde dualarına karşılık verecek kadar kullarına yakın olduğunu, kullarından da onun davetini ve çağrısını kabul etmelerini istediğini bizlere bildirmektedir. Buradaki yakınlık Allah'ın zatıyla ilgili bir durum olmayıp yapılan dualarda, yakarışlarda Rabbimizin karşılık verip vermeyeceğiyle ilgili bir şüphenin izalesi amacıyla kullanılmıştır. Oysa meâllerimiz bu yakınlığı zatî bir durum olarak anlaşılacak şekilde yansıtmışlardır.

Dua edenin yakarışı olarak verilebilecek *دعوة الداع* ifadesi **Hamidullah** tarafından *çağırının çağrısı* şeklinde belirsiz bir çeviriyle verilmiştir.

Allah'ın çağrısına uyup iman etmek kurtuluşa ermemiz içindir. Bu sebeple **Hamidullah**'ın "*Bana inansınlar. Belki doğru yola yönelirler.*" ifadesi yerinde bir tercih değildir.

2.5. Bakara 2/187

”أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٍ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٍ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ

كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ
وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصِّيَامَ
إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تَبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ
اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ“

Hamidullah	Oruç gecesi, kadınlarınıza yaklaşmak, size helal kılındı. Onlar sizin için bir giysi, siz de onlar için bir giysisiniz. Sizin kendinize hânlık ettiğinizi Allah bildi de tövbenizi kabul edip sizi bağışladı. Öyleyse, şimdi, onlara yaklaşın ve Allah'ın yararınıza yazdığını arayın. Sizin için şafağın beyaz ipliği, siyah ipliğinden seçilinceye kadar yiyin, için. Sonra, geceye kadar orucu tamamlayın. Mescitlerde ibadete çekildiğinizde, kadınlarınıza yaklaşmayın. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Sakın onlara yaklaşmayın! Allah delillerini, insanlara işte böyle güzelce açıklar, umulur ki, takvâli olsunlar!
Atay	Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı. Onlar sizin giysisinizdir, siz de onların giysisinizdir. Allah, kendinizi aldatmakta olabileceğinizi bildiği için tövbenizi kabul etti ve sizi bağışladı. Artık şimdiden sonra kadınlarınıza yaklaşabilirsiniz. Allah sizin için ne yazdıysa onu dileyin. Tan yerinde beyaz çizgi siyah çizgiden sizce ayırt edilene kadar yiyin, için. Sonra orucu geceye kadar tamamlayın. Mescitlere kapandığınız zaman kadınlarınıza yaklaşmayınız. Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır, onlara yanaşmayın. Allah, saygılı olsunlar diye insanlara yasalarını böylece apaçık bildirir.
TDV Heyet	Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı. Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz. Allah sizin kendinize kötülük ettiğinizi bildi ve tevbenizi kabul edip sizi bağışladı. Artık (Ramazan gecelerinde) onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için takdir ettiklerini isteyin. Sabahın beyaz ipliği (aydınlığı), siyah ipliğinden (karanlığından) ayırt edilinceye kadar yeyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın. Mescitlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birleşmeyin. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın bu sınırlara yaklaşmayın. İşte böylece Allah âyetlerini insanlara açıklar. Umulur ki korunurlar.

Kısa	<p>Oruç gecelerinde kadınlarınıza yaklaşmanız, yani onlarla cinsel ilişkide bulunmanız size helal kılınmıştır. Çünkü onlar sizin için bir örtü, siz de onlar için bir örtüsünüz. Doğal olarak eşinizle içli dışlı olur, birbirinize sarılıp kucaklaşırsınız. Allah, sizin gereksiz yasaklamalarla boş yere sıkıntılar üreterek kendinize haksızlık ettiğinizi bildiğinden, tövbenizi kabul ederek sizi bağışladı. Bundan böyle, Ramazan gecelerinde bile onlara yaklaşabilir, Allah'ın size yazdığı ve uygun gördüğü cinsel tat elde etme ve çocuk sahibi olma gibi nîmetlerden yararlanabilirsiniz. Böylece, şafağın siyah ipliği beyaz ipliğinden sizce ayrılıp belirginleşinceye, yani tan yeri ağarıp şafak sökünceye kadar yiyip içebilir veya dilerseniz eşinize yaklaşabilirsiniz. Şafak söktükten sonra, yeme-içme ve cinsel ilişkiden uzak durarak akşam güneş batıncaya kadar orucunuzu tamamlayın.</p> <p>Fakat mescitlerde itikâf hâlindeyken yani Ramazan ayında, câmi içinde, sürekli ibadete çekildiğiniz günlerin gecelerinde kadınlarınıza yaklaşmayın.</p> <p>İşte bunlar, Allah'ın koyduğu yasaları ve çizdiği sınırlarıdır, bu sınırları çiğnemek şöyle dursun, onlara yaklaşmayın bile. İşte Allah, kötülüklerden sakınıp korunabilsinler diye, insanlara ayetlerini böyle açıklıyor.</p> <p><i>Eğer orucu gerçekten 'tutabilirsiniz' işte ancak o zaman, şu yasaklara harfiyen riâyet edebilirsiniz:</i></p>
------	--

Bidayette oruç ayının gecelerinde cinsel ilişki yasaktı.¹⁰⁶ Eşlerin bir-biriyle sükûn bulmalarından dolayı uzun süreli cinsel ayrılığa dayanamayacaklarını Allah elbette bilmekteydi. Öyle ki yasağa rağmen ihlaller vuku bulmuştu. İşte Allah, bu günahların da tevbesini kabul ederek artık yasağın kalktığını, oruç gecelerinde cinsî ilişkinin serbest olup Allah'ın takdiriyle çocuk istenebileceğini bildirmektedir.

İlk üç meâlin *kadınlara yaklaşmak, yanaşmak* şeklinde belirsiz olarak kullanıldığı ifadeyi **Kısa cinsi ilişki kurmak** ifadesiyle bir arada zikretmiştir.

Yine eşlerin birbirleri için elbise (örtü, giysi) olmalarını ilk üç meâl lafzî

¹⁰⁶ İbn Kesîr, İmâduddin Ebu'l-Fidâ İsmail el-Kuraşî ed-Dımeşkî, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Dâru'l-Hadîs, Kahire 1993, I/209.

anlamıyla vermiştir. **Kısa** doğal olarak eşle içli dışlı olmak, birbirlerine sarılıp kucaklaşmak açıklamasıyla ifade etmiştir.

كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ ifadesi **Hamidullah** kendinize hainlik etmek, **Atay** kendinizi aldatmakta olabileceğiniz ve **TDV Heyet** kendinize kötülük etmek şeklinde muğlak ifadelerle çevirmişlerdir. Bu yüzden ifade tam olarak anlaşılammaktadır. **Kısa** gereksiz yasaklamalarla boş yere sıkıntılar üreterek kendinize haksızlık ettiğiniz şeklindeki açıklamasıyla belirsizliği kısmen kaldırmıştır.

Allah'ın yazdığı (takdir ettiği) şeyin aranması-dilenmesi **Hamidullah**'ta "Allah'ın yararınıza yazdığını arayın." kapalı bir ifadeyle karşılık bulmuştur. Talep edilecek şeyin ne olduğu da **Kısa** tarafından nesil, çocuk ve cinsel tat olarak açıklanmıştır.

Orucun başlangıcı fecir vaktinin girişiyle, bitişi de güneşin batmasıyla olur. Âyette imsak vaktini belirten الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْخَيْطِ الْأَبْيَضِ مِنَ الْفَجْرِ ifadesini **Hamidullah** şafağın beyaz ipliği, siyah ipliğinden seçilinceye kadar, **Atay** tan yerinde beyaz çizgi siyah çizgiden sizce ayırt edilene kadar şeklinde belirsiz vermişlerdir. **TDV Heyet** sabahın beyaz ipliği (aydınlığı), siyah ipliğinden (karanlığından) ayırt edilinceye kadar, **Kısa** ise şafağın siyah ipliği beyaz ipliğinden sizce ayrılıp belirginleşinceye, yani tan yeri ağarıp şafak sökünceye kadar ifadeleriyle imsak vaktine işaret etmişlerdir. Fecir kelimesini kullanan olmamıştır.

Oruç gecelerinde helal kılınan cinsel beraberlik mescidlerde (camilerde) Ramazan'a ait bir ibadet olan itikâfa giren kişiler için geçerli değildir. **Hamidullah**'ın "Mescitlerde ibadete çekildiğinizde, kadınlarınıza yaklaşmayın.", **Atay**'ın "Mescitlere kapandığınız zaman kadınlarınıza yaklaşmayınız.", **TDV Heyet**'in "Mescitlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birleşmeyin." ifadesinde bu şekilde bir itikâf vurgusu bulunmamaktadır. İtikâf, Ramazan'ın son on gününe mahsus bir ibadet olup ilgili yasak başka durumlar için geçerli değildir.

Tüm bunlar Allah'ın koymuş olduğu hükümler, çizmiş olduğu sınırlar olup bunların çiğnenmemesi, aşılması gerekir. Âyetteki فَلَا تَقْرُبُوهَا ifade si çiğnemeyin anlamındadır. Bu ifadeyi ilk üç meâl yaklaşmayın-yanaşmayın olarak vermiş, **Kısa** ise bu sınırları çiğnemek şöyle dursun, onlara yaklaşmayın bile şeklinde açıklamalı bir çeviriyi tercih etmiştir.

Allah insanlara âyetlerini kötülüklerden sakınmaları için açıklamaktadır. Bu nedenle âyetin sonundaki لَعَلَّهُمْ ifadesi **Hamidullah** ve **TDV Heyet**'in verdiği *umulur ki* anlamında değil, diğerlerinin kullandığı sebebiyet manasındadır.

SONUÇ

Kur'ân-ı Kerîm hidayet yolunu bulabilsinler diye Allah tarafından tüm insanlığa gönderilmiştir. Dilinin Arapça olması, bu dili bilmeyenler tarafından muhatap alınmayacağı anlamına gelmez. Aksine tüm imkânlar seferber edilerek Kur'ân'ın mefhumunun tüm insanlara ulaştırılması gerekir. Bu yüzden "Kur'ân'ın meâlinin" diğer dillere çevrilerek insanlığın bu hidayet kaynağından mahrum kalmamasını sağlamak Müslümanlar üzerinde bir vecibedir.

Kur'ân hem lafzî hem de manasıyla bir mucizedir. Arapça bilenler onun i'cazının her iki boyutundan da istifade ederler. Ancak Kur'ân mefhumunun çevirisinde lafzî bir i'caz aramak beyhudedir. Bu, Kur'ân'ın mana itibarıyla mu'ciz oluşunun diğer dillere yansıtılmasına bir mani olarak algılanmamalıdır.

Asıl olan Kur'ân'ın mefhumunun ve hidayet yönünün aktarılması olduğundan motamot bir çeviriyle bu işi yürütmek imkânsızdır. Örneğin, Kur'ân-ı Kerîm'deki deyim, mecâz vb. lafzî anlamın kastedilmediği ifadeler harfî tercümeyle bir dile çevrilmeye çalışıldığında âyetlerin mefhumunu hakkıyla yansıtması beklenemez.

Kur'ân ancak ve ancak manasının tercümesiyle Arapça bilmeyenlerin istifadesine sunulabilir. Bu da tefsirî tercümeyle mümkündür. Bu, her tefsirî tercümenin Kur'ân'ın mesajını hakkıyla yansıttığı şeklinde anlaşılmalıdır. Sonuç olarak harfî ve tefsirî tercüme hususunda şunları söyleyebiliriz:

1. Kur'ân-ı Kerîm, zihinlerdeki bulanıklığın giderilip tam olarak anlaşılması için Hz. Peygamber tarafından nasıl tebyîn edilmiş ise yapılacak çeviriler de kafa karışıklığına sebep olmak şöyle dursun, mefhumu yansıtan, açık ve doyurucu ifadelerle kaleme alınmalıdır.

2. İlâhî kelama müdahale etmeme adına tercih edilen harfî tercüme, aslında Kur'ân'a daha büyük bir müdahalede bulunmaktadır. Çünkü Kur'ân; okunması, anlaşılması ve yaşanması için gönderilmiş bir kitaptır. Harfî ter-

cümede âyetlerin hedeflediği anlamın hakkıyla yansıtıldığı söylenemez. Hâlbuki mefhûmî tercüme Kur'ân'ın Arap olmayanlarca anlaşılmasını sağlamakta ve yaşanması için de tetikleyici vazifesi görmektedir.

3. Sayısı yüzleri aşan meâller dünyasında, harfî tercümeyle yazılan çevirilerin, Kur'ân'ın hidayet yönünü ne kadar yansıttığı araştırılmalıdır. Ayrıca tefsiri tercümeyle yazılan meâllerde, yapılan harfî tercüme tespit edilerek ilgili meâle olumlu veya olumsuz katkıları ortaya çıkarılmalıdır.

4. Her geçen gün sayısı artan meâllere bir yenisini eklemek, okuyucuların seçeneklerini artırmaktan başka bir fayda sağlamaz. Oysaki mevcut meâlleri yapıcı eleştiriler ve ilmî tespitler ışığında daha güzel ve müstefid bir yapıya kavuşturma gayreti, Kur'ân'ın anlamıyla buluşmada insanlar için daha yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Altuntaş, Halil, Şahin, Muzaffer, *Kur'ân-ı Kerim Meali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.
- Allûş, Celaleddin b. et-Tâhir, *Abkâmu Tercemeti'l-Kur'ân*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2008.
- Arslan, Gıyasettin, *Türkçe Kur'ân Meâllerinde Kaynak Dilin Egemenliği Sorunu*, (Kur'ân Mealleri Sempozyumu), DİB Yayınları, Ankara 2010.
- Atasoy, İhsan, vd., *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli*, Nesil Yayınları, İstanbul 2015.
- Atay, Hüseyin, *Kur'ân Türkçe Çeviri*, Atay ve Atay Yayınları, Ankara 2007.
- Aydar, Hidayet, *Kur'ân-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*, Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul 2014.
- Aydınlı, Abdullah, *Hadis İstılabları Sözlüğü*, Hadisevi Yayınları, İstanbul 2006.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, ts.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *Sabihu'l-Buhârî*, (thk. Mustafa Dîb el-Bugâ), Dâru İbni Kesîr, Dîmeşk 1993.
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Fecr Yayınevi, Ankara 2005.
- _____, *ü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2013.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammad el-Farabî, *Tâcu'l-Luga ve Sahâhu'l-Arabiyye el-Müsemma es-Sıhâh*, Dâru İhyâ'it-Türâsî'l-Arabî, Beyrut 1999.
- Çıbıklı, Süleyman Recep, *Söz Sanatları Açısından Meâl Problemleri*, Eskişehir Os-

- mangazi Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 2014.
- Dehhudâ, Ali Ekber, *Lügatname Dehbuda*, Merkez-i Tahkîkât Râyâneyi Kâimiye, İsfahan, ts.
- Demirci, Muhsin, *Kur'ân Tarihi*, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2014.
- Durmuş, Zülfikar, *Kur'ân'ın Türkçe Tercümeleleri*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007.
- Bugâ, Mustafa Dîb, Mistu, Muhyiddin Dîb, *el-Vâdîh fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, Dîmeşk 1998.
- Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Matbaai Ebüzziya, İstanbul 1935.
- Ferâhîdî, Halil b. Ahmed, *Kitabu'l-Ayn*, thk: Abdulhamid Hindâvî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- Feyizli, Hasan Tahsin, *Feyzül-Furkân Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meali*, Server İletişim, İstanbul 2010.
- Feyruzâbâdî, Mecdüddin Muhammed b. Ya'kub, *el-Kâmûsu'l-Muhîb*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1994.
- Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Mukrî, *el-Misbâbu'l-Munîr*, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2008.
- Gürbüz, Faruk, *Kur'ân Ne Kadar Tercüme Edilebilir?*, İnkişaf Dergisi, Sayı 5, Yıl 2, Ocak-Mart 2006, Samsun.
- Hamidullah, Muhammed, *Aziz Kur'ân*, (çev. Hatip, Abdulaziz; Kanık, Mahmut), Beyan Yayınları, İstanbul 2008.
- Karaman, Hayrettin, vd., *Kur'ân-ı Kerim Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006.
- Heyet, *Kur'ân-ı Kerim ve Osmanlıca Muhtasar Meali*, Hayrat Neşriyat, Isparta 2012.
- Hüseyin, Muhammed Bahâuddîn, "Tercemetü'l-Kur'âni'l-Kerîm: Hukmuhâ ve Ârâu'l-Ulemâi Fihâ", *el-Camiatül-İslâmiyyetül-Âlemiyye Çittagong*, sayı 3, Aralık 2006.
- İtr, Nureddin, *Ulûmu'l-Kur'âni'l-Kerim*, Matbaatü's-Sabâh, Dîmeşk 1993.
- İbn Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luga*, Dâru'l-Cîl, Beyrut, ts.

- İbn Harb, Ebû Hayseme Züheyr en-Nesâî, *Kitâbu'l-İlm*, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut 1983.
- İbn Kesîr, İmâduddin Ebu'l-Fidâ İsmail el-Kuraşî ed-Dımeşkî, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm*, Dâru'l-Hadis, Kahire 1993.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükrim el-Efrîkî el-Mısırî, *Lisânu'l-Arab*, Müessesetü'l-A'lemî li'l-Matbûât, Beyrut 2005.
- İbrahim Mustafa, vd., *el-Mu'cemu'l-Vasît*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1996.
- Kâlî, Ebû Ali İsmail b. Kasım el-Bağdadî, *Kitâbu'l-Emâlî*, el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, y.y., 1975.
- Karagöz, İsmail, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.
- Kefevî, Ebu'l-Bekâ Eyyûb b. Musa el-Huseynî, *el-Külliyat Mu'cemun fi'l-Mustalahât ve'l-Furûki'l-Lugaviyye*, Müessesetü'r-Risâle Nâşirîn, Beyrut 1998.
- Kısa, Mahmut, *Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*, Armağan Kitaplar, Konya 2013.
- Komisyon, *Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara 2005.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'an*, Dâru'l-Hadis, Kahire 2007.
- Ma'lûf, Luis, *el-Müncid*, el-Mektebetü'l-Kâtolikiyye, Beyrut, ts.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîbu Müslim*, Dâru Taybe, Riyad 2006.
- Mütercim Âsım Efendi, *el-Okyânûsü'l-Basît fi Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Mubît*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2014.
- Öztürk, Mustafa, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Meal ve Tefsirin Serencamı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012.
- _____, *Meal Kültürümüz*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2011.
- Sâbûnî, Muhammed Ali, *et-Tibyân fi Ulûmi'l-Kur'an*, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2014.
- Sevinçgül, Ömer, *Gençler İçin Kur'an Meali*, Carpe Diem Kitap, İstanbul 2013.
- Sifil, Ebubekir, *Meal Sabiden Yeterli mi?*, Milli Gazete, 14 Şubat 2011.
- Toptaş, Mahmut, *Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali*, Anadolu Gençlik Derneği, Ankara 2011.
- Yıldırım, Suat, *Hız. Peygamber (s.a.v.)'in Kur'an'ı Tefsiri*, Diyanet İlmi Dergi Kur'an Özel Sayısı.

- _____, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, Feza Gazetecilik, İstanbul 1998.
- Zebîdî, Muhibbuddin Ebû Feyz es-Seyyid Muhammed Murtaza el-Huseynî el-Vâsitî el-Hanefî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994.
- Zehebî, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*, Mektebetü Mus'âb b. Umeyr el-İslâmiyye, y.y., 2004.
- Zürkânî, Muhammed Abdulazim, *Menâbilu'l-İrfân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2010.